

KUPIEC (765) *sb m*

WN sg: -ec (261), -eć (3); -ec : -eć *RejJóz* (5 : 2), *Mącz* (11 : 1).

e jasne.

sg N kupiec (264). ◇ *G kupca* (37). ◇ *D kupcowi* (49), *kupc(e)wi LibMal* (7). ◇ *A kupca* (55). ◇ *I kupcem* (10); -em (1), -(e)m (9). ◇ *L kupcu* (4). ◇ *V kupcze* (10). ◇ *pl N kupcy* (153), *kupcowie* (4); -y : -owie *RejAp* (16 : 3), *CzechEp* (1 : 1). ◇ *G kupców* (54); -ów (15), -(o)w (39). ◇ *D kupcom* (56); -óm (14), -om (14) *SarnStat* (14 : 14) -(o)m (28). ◇ *A kupce* (32), *kupców* (3); -ów *RejJóz*; -e : -ów *BielKron* (4 : 1), *SarnStat* (6 : 1); ~ -e (7), -(e) (25); ~ -ów (1), -(o)w (2). ◇ *I kupcy* (11), *kupcami* (2), *kupcami* (2); -ami *UstPraw*, *ModrzBaz*; -y : -mi *SarnStat* (3 : 2). ◇ *L kupcach* (10), *kupc(o)ch* (1); -ach : -och *ModrzBaz* (2 : 1); ~ -ach (9), -(a)ch (1). ◇ *du L (cum nm) kupcu* (1) *LibLeg* 7/33.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) i *XIX w*.

1. Człowiek zajmujący się kupnem i sprzedażą; mercator *Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; negotiator *BartBydg*, *Mącz*, *Cn*; emporos, venditor *Mącz*; institor, magnarius *Calep* [w tym: w funkcji postaci dialogu z *RejKup* (182)] (741) : Item kaździ kvpyecz lyvbo Moldawſkiego woyewodi lyvbo Krola yego myłoſtci poddani, na zwikli ſzlad skupyami ma yachacz *MetrKor* 40/825, 34/135 [3 r.], 40/817 [2 r.], 819, 826, 67/116v (18); Kupiec tám ſługi wyſtawiał/ Ná targ áby ie poprzedał *BierEz* Bv, A4 [5 r.], A4v [4 r.], Bv [4 r.], B2 [2 r.], B2v [2 r.] (26); *Murm* 185; *Mymer*¹ 14; *HistJóz* A2v; *BartBydg* 73b, 97; *BielŻyw* 28, 114; iako ſie przydawa kupczom ktorzy po drogach ieżdżąc zawſze w boiazni nie bezpiecznego żywota bywaią. *GlabGad* Bv, P8; *MiechGlab* *6, 17, 51; *ZapWar* 1537 nr 2494; Thakyeff theff po drugich dwv kvpczv ktorzy welwoyye vrnarly wſthki [!] ych rzeczy y kvpye przy poſlye V. C. M. kyerdeyv byly komv przysłuſzayą wroczoney *LibLeg* 7/33, 6/78v [2 r.], 117v, 118, 159v [2 r.], 7/33 [2 r.] (28); *ComCrac* 12v; *RejRozpr* 13v marg; *ConPiotr* 30v, 31, 31v; Item wyaroſlawyu kupczewi yednemv trzi thifzyaczą ygiel vkradl *LibMal* 1545/95v, 1544/78v, 1545/99, 99v, 105v, 1547/130 (10); Ano to ſzalony kupiecz czo fwoy handel wſzytek Marnie ſtraći na wieczny czas *RejJóz* F4, A4v, A8v, B, Bv, B8 (9); Kpieć [!] powieda o ſumnieniu Plebanowy. *RejKup* h8 did, b3v, b4, d3v, d4, d4v [2 r.] (181); *RejKupSekl* a6v [3 r.], a7v; *KromRozm III* F7v; *BielKom* A4v, D7v, D8v, Ev; Chceſz krámárzem oſtác/ Maſz kupcowi nádkác. Prze Bog nic nye weźmyeſz/ Aż niądżę mieć będzieſz. *GliczKsiąż* M6v, M, M6; *GroicPorz* m3; *KrowObr* 77, 136, 175v; *RejWiz* 162v marg, Cc6v; Kártáginſcy kupcy thwoi [*Carthaginenses negotiatores tui*]/ mnoſtwem wſſech bogactw/ Srebrem/ Zelázem/ Ceną/ y Ołowem/ nápełniáli iármárki twoie. *Leop Ez* 27/12, 2.Par 1/16, *Ez* 27/15, 16, 17, 18 (16); *UstPraw* E2v [2 r.], E3 [3 r.], F3. [2 r.], F3v, I2v [2 r.], I3; *RejFig* Aa5v, Cc8v [2 r.], Dd2, Dd5v, Dd7v, Ee3 [2 r.]; *RejZwierz* 84; Miałeſ tedy pieniądze moie poruczyć kupcom [*mensariis*]/ á ia przyſzedſzy/ wziąłbym był co moiego ieſt z lichwą. *BibRadz Matth* 25/27; A ták kupcy y ktorzy wſzytko wykłádáli ku przedawaniu [*negotiatores et venditores omnis venalis*]/ ſtali przed miałthem Ierozolimſkim y raz y drugi. *BibRadz 2.Esdr* 13/20; Kupiec ſię ledwo może vchronić grzechu [*difficile emitur negotiator a deceptione*]/ kárczmarz teź trudno by miał być bez winy. *BibRadz Eccli* 26/35[37], *Gen* 23/16, s. 171b marg, *Iob* 40/25, s. 288d marg, *Ez* 38/13 (10); *OrzRozm* S4v, T; Ná dole ſą mieyſcá ſklepifte w ktorych niewymowna wielkoſć kupcow/ ktorzy przedaią y kupiują rzeczy wonne *BielKron* 264; Nárboná ſtáre miáſto/ w ktorym czáfu Stráboná hiſtoriká ſklad wielki

był kupcow z rozlicznych krolestw *BielKron* 281; Powiedzieli theż o Krolu Bątymánsie / iż s Kupcy rad hándluie. *BielKron* 451v, 16, 102, 116v, 143v, 165 [2 r.] (46); Niemałz dziś w Polńzcie iedno kupcy/ a rataie. *KochSat* A2; Monopola, Kupiec który wšelákie rzeczy zákupuye/ ták yż wñziścy ynłzy mułzà od niego kupowác. *Mqcz* 230c, 136c, 245a [2 r.], 266d, 312d, 399d, 419b; *RejAp* BB4v, CC4, 143, 148 [2 r.], 151 (15); *GórnDworz* Q6, li7v; Ale áby iego kupcem nie názywáli wñzitkie pjeniádze im wroćił/ á kazał tym mjáłto opráwowác. *HistRzym* 11; Iełtem kupiec/ á mam niekthore rzeczy ku przedániu *HistRzym* 57v, 52 [6 r.], 52v [5 r.], 53, 53v, 57v [4 r.] (24); *KuczBKat* 330; Wierz mi iż y to nie głupiec/ co go to zowà pan kupiec. Przyczyni ten łobie wagi/ Y łokciem rołciágnie łzragi. *RejZwierc* 234v, B3v, 58v, 95, 97v, 126v (10); *WujJud* 193; Złe/ złe (iełt) mowi kupiec [*dicet emptor*]/ á odłzedłzy łobie/ więc chwali. *BudBib Prov* 20/13, 1.*Reg* 10/28, 2.*Par* 1/16, *Is* 23/2, 8, *Ez* 28/12, 1.*Mach*, 3/41; *Strum* N3, N3v; *PaprpPan* F4v; Robi ich tą wádà wiele/ ále niemniey owi co dñieśięcinámi kupczà: á zwłáłzczà/ co się przezwłłkiem Kupcà y Liczmana bárzo brzydžà *ModrzBaz* 34; O Kupcoch/ Rzemieśnikoch/ y łzynkarczách/ ktorzi žadney žiemie niemáią/ ále dowćipem łwym żywności łzukáią/ trudno co pewnego może być łtáno- wiono. *ModrzBaz* 122v, 33v, 34, 34v [5 r.], 80, 122v [3 r.], 123; *SkarŻyw* 100, 102 [4 r.], 412; *StryjKron* 395, 492, 772; *CzechEp* 18, 49 [2 r.]; *MWilkHist* C3v; *BielSjem* 20, 24, 25; Nie odłstráłzà zbytecznym ogniem záráżone Kupcà kráie chćiwęgo *KochPieś* I; *BielRozm* 11; Więc Kupcow v was/ bárzo iułz iełt máłto/ á co łà/ to bárzo nędzni/ A co bogátśi byli iełi łię zà žiemłkie imioná/ y ták frymárkiem połzłto/ wy iełłiście [!] łię kupczyć/ ktorym to nie náleży/ á kupcy iełi łię zà Szłácheckie grunty/ ktore onym nie łà przyłtoyne. *GórnRozm* L3v, A2v, G4, L3; *KochProp* 3; *Calep* 628b, 654b; *GostGosp* 48, 50; *GostGospSieb* +2v; *GrabowSet* Y2; *OrzJan* 123, 124; kn wielkim piniádzom/ y naprácowitłzy kupiec/ nie zàwždy z trzálkiem przychodži. *LatHar* 249, 467; Zálię podobne iełt krolestwo niebiełkie człowiekowi kupcowi [*homini negotiatori*]/ łzukáiącemu dobrych pereł. *WujNT Matth* 13/45, s. 271, 878, *Apoc* 18/3, 11, 15, 24, k. Zzzzz3; O Włochách/ Szotách/ y innych cudzožiemłskich kupcách/ ktorzy nietyłko miáłtá y kupce Koronné pokázili/ ále y Koronie nie pomogli *SarnStat* 277; Która to wltáwá o kupcách tych/ ktorzy ná przekup kupuią/ ma byđż rozumianá *SarnStat* 1241, 40, 202, 219, 273, 275 [2 r.] (120); *GrabPospR* L3v [4 r.]; *PowodPr* 82; Ná kámieniu drogim y perle máley nie zna łię iedno biegłty okołto tego kupiec/ á głupi lekko ià łobie łzácuię. *SkarKaz* 84a; ále ná zapifý Y ná membrany, kupcom ták łię bárzo zdłużył *CiekPotr* 13, 60; *KlonFlis* D, Dv, D2 [2 r.], D4, D4v [2 r.] (11); Rozłzárpano ná dwoie bezecnego kupcà/ Ktory podał w niewolà nie iednego głupcà. *KlonWor* 32, 26 [2 r.], 29, 70.

W charakterystycznych połączeniach: kupiec bogaty (8), chciwy.

W połączeniach szeregowych (12): KromRozm III F7v; *RejWiz* Cc6v; *OrzRozm* V2; w ktore łię dáváią wypifýwác Kárdynałowie/ Kłiążętá/ Gráffowie/ Pánowie/ Sláchtá/ Kupcy/ Rzemieślnicy/ roboćiąże/ y gmin choć napodleyłzy *ReszHoz* 118; *ReszList* 167; Rzemieśnik/ Szynkarz/ Kupiec/ łupią przez litości. *BielRozm* 11; Bá zgołá Rzeczpołpolita z tego pięćciorgá złożona iełt z Oraczá/ z Zołnieržá/ z Sędzięgo/ z Kupcà/ z Rzemieśniká. *GórnRozm* L3v; *GostGosp* 20; *GrabPospR* L4; *PowodPr* 48; *KlonWor* 18; *RybWit* B3v.

W porównaniach (2): yáko kupcy práwi po kupià y zà morze záyeždžáyà/ ták ci ktorzy chcà co vmyeć/ álbo do Włoch/ álbo do Fráncyi/ álbo do Nyemyec/ álbo wyęc s Polłki do Kráková na

náuki fie byerzą. *GliczKsiąż* M6; A ia iáko bogáty kupiec w fklepie wielkim Rozkládam fwé towáry *KochFr* 113.

Tytuł utworu M. Reja (1): KVPIECZ To left, Kftalt a podobienftwo Sądu Bożego ofstatecznego *RejKup kt.*

Przysłowie (2): Iaki kupiec takie kramy *RejJóz* H3 *marg*, H3.

Wyrażenie: »kupiec solny« (4): Téż vftáwiono ieft: iż Bocheńcy kupcy íolni [*mercatores salis JanStat* 38]/ máią zupełną moc Sól czyftą wozić do póftronnych ftron *SarnStat* 373, 373, 375 [2 r.].

Szeregi: »kramarz, (albo, i) kupiec« [*szyk 7 : 4*] (11): *BartBydg* 73b; *BielKom* D7v; A gdyby kupiec álbo kramárz zá iaką kupią pieniędzy drobnych brác niechciał/ táki kupią tráci do nas. *UstPraw* E3, I3; *Margaritarius*, *Kramarz Kupiec* perlámi kupczący. *Mącz* 209d, 103b, 217c, 347c, 479c; *RejPos* 171v; *RejZwierc* 146.

»Ormianin, (i) kupiec« [*szyk 2 : 1*] (3): *Diar* 79; Także Ormiánie y kupcy wftyficy/ ktorzykolwiek rzeczy drogie [...] z cudzych ziem do Korony przywożą [...] ná ktore zyczyłbym áby wielki podátek był. *VotSzl* D2v, Ev.

»kupiec, przekupień« (2): á iżby káždy kupiec/ przekupień/ któryby z Węgier/ álbo z Sączá/ álbo z infzého królestwá przywiózł do Kráková miédź/ nie przedawał iéy *SarnStat* 958, 969. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»kupiec i zakupień« (1): To niech bédzie dofyc o Kupcách y zakupniách [*Haec de mercatoribus et monopolis*]. *ModrzBaz* 34v.

»kupiec albo żyd« = *mercator vel Iudaeus JanStat* (4): *SarnStat* 263, 291, 1239; że po cudzoziemfku Vyżrzano mię vbránym; mniemano podobno Zem był kupiec álbo żyd *CiekPotr* 60.

W przen (6) : OpecŻyw 83v; *RejKup* d4; Aleś ty ieft kupiec [*mercatoris*]/ w ktorego rękú zdrádlíwe fá ízale/ y ktory gwałt rad czyni. *BibRadz Os* 12/7.

Wyrażenie: »kupiec przeklęty« [*o Judaszu*] (3): O Iudáfíu zráydtza ij kupcze przeklęty/[...] vkazuiefs przyiázn vfty/ a pelenes wnątrz gorzkie żolci/ ij niewymowné zlofci. *OpecŻyw* 106, 84; *RejAp* 44v.

Przen: O księżach rzymskokatolickich (19) : Nie tenći tho ieft kupiec iáko dziś fá ziemfcy kupcy iego/ co zá złoto á zá pieniądze przedádzą nie tylko grzechy/ ále fnadz y lámego by Páná przedáli by mogli/ iákoż y fálefnie przedawáią *RejAp* 44v, 147, 148, 148v [3 r.], 149 [2 r.], 149v (15); Acżkolwiek cí y to infza/ kupce/ iákich ieft pełen kościoł Rzymfki/ z kościołá Bożego wygnác: á infza człeká prześládowác y mordowác. *CzechEp* 50, 50, 229.

Szereg: »kupcy i kramarze« (1): nic infzego w kościele Świętym nieieftéście/ iedno kupcy/ y kramárze *KrowObr* 105.

2. *Kupujący na własne potrzeby, nie na handel; emptor Cn, Mącz; mercans Mącz (24) : OpecŻyw* 56; *HistJóz* E2v; Bothi y konye pokropicz, thedi kupczow doficz bándzie. *LibMal* 1549/149; A iefliby kupcá ná fant nie było/ iuż Sędzia po onych ífelcí Niedzielách wierzycielowi fant ku otrzymaníu przvfádzi *GroicPorz* dd2, 14v; Kto imienie przeda/ ten ma gránicę vkázác kupcowi: ku ktoremu vkázaniu ten co kupił ma zwiefć fáfiády onemu imieniu przyległe/ y Woźnego. *UstPraw* H, F2; *RejZwierz* 57; *BibRadz 2. Mach* 8/34, *Matth* 13/45; *BielKron* 130; *Mącz* 102c, 151d, 206a, 217c; *OrzQuin* T3v; A to hándlowánie zakupniow [...] tedy ábo przedawcę ofzukáią/ iefli tániey niżli

służno ielt v niego kupią/ ábo Kupcá [*emptorem*] iefli mu drożey przedádzą/ ábo obudwu *ModrzBaz* 34, 34; miáfto przedáyne/ y zginiénia blifkié/ iefli kupcá naydzie. *KochWr* 33; *CiekPotr* 45; *KlonWor* 66, 67; *PaprPan* O3v; Chwal przedawáiąc/ gań kupuiąc/ kupcá Niechćiey mądrego/ Ízukay íobie głupcá *KlonFlis* H2.

[*W rymie do „głupiec” (9)*].

Synonimy: 1. *handlownik, kramarz, sprzedajnik, sprzedawacz, sprzedawca, przekupień*; 2. *nabywacz, zakupień*.

Cf **KUPIEŃ, ŚWIĘTOKUPIEC, TRUPOKUPIEC**

JB